

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาครั้งนี้ เป็นการศึกษากระบวนการผลิตและผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจและสังคมจากการผลิตกระเป๋าสานของชาวบ้าน โดยจะดำเนินการศึกษาภูมิหลังของชุมชนบ้านดอนสวรรค์ และบ้านดอนหวาย กระบวนการผลิตกระเป๋าสานของชาวบ้านผลกระทบทางด้านเศรษฐกิจ และผลกระทบทางด้านสังคมจากการผลิตกระเป๋าสานของชาวบ้านดอนสวรรค์และบ้านดอนหวาย ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า และทบทวนเอกสารตลอดจนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. บริบทบ้านดอนสวรรค์ และบ้านดอนหวาย ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์
2. ทฤษฎีการเลือกอาชีพ
3. หลักการเลือกอาชีพ
4. ความหมายของกระบวนการผลิต
5. ความหมายของหัตถกรรม
6. เส้นทางหัตถกรรมในครัวเรือนสู่ธุรกิจชุมชน
7. โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์
8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. บริบทบ้านดอนสวรรค์ และบ้านดอนหวาย ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY
ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านดอนสวรรค์

บ้านดอนสวรรค์ หมู่ที่ 14 ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ แยกออกมาจากบ้านดอนหวาย หมู่ที่ 9 ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อพ.ศ.2534 เนื่องจากหมู่บ้านเดิมมีขนาดใหญ่ พอที่จะแยกเป็นเขตการปกครองออกเป็นอีกหมู่บ้านหนึ่งได้ จึงทำการขอแยก มีผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พ.ศ.2534 ถึงปัจจุบัน จำนวน 3 คน คือ

1. นายพรมมา มุลิกา ตั้งแต่ พ.ศ. 2534 - 2538
 2. นายวีรพงษ์ กองฉรงค์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2539 - 2543
 3. นางสมประสงค์ พาโพพันธ์ ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 - ปัจจุบัน
- สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล (ส.อบต.) ประจำหมู่บ้าน คือ

1. นายทอง ศรีโยธี
2. นายสังคม พิมพรัตน์

เหตุที่ชื่อว่าบ้านคอนสวรรค์ เพราะเดิมเป็นชื่อคุ้มคอนสวรรค์ หมู่ที่ 9 ต่อมาแยกออกเป็นหมู่ที่ 14 จึงใช้ชื่อว่าบ้านคอนสวรรค์ตามชื่อคุ้มเดิม มีความหมายว่าคอนแห่งความสุข

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านคอนหวาย

บ้านคอนหวาย หมู่ที่ 17 ตำบลคงสิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เดิมได้ย้ายมาจากบ้านง่อนโนนหันบ้านเก่า ซึ่งบ้านง่อนถูกไฟเผาผลาญไปทั้งหมด บ้านคอนหวายแต่ก่อนเป็นคอนซึ่งตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของบ้านง่อน มีพ่อใหญ่เมืองฮาม พ่อใหญ่ตาแสง พ่อใหญ่ขุนศรี พ่อใหญ่เมืองอินทร์ พ่อใหญ่อินทิสาร พ่อใหญ่แก้วพ่อใหญ่คำแสน พ่อใหญ่หมื่นสี พ่อใหญ่เมืองผล แก้วครอบครัวได้พาลูกหลานมาตั้งถิ่นฐานก่อนที่จะถูกไฟเผาหมดสิ้นไป

สาเหตุที่ตั้งชื่อว่าบ้านคอนหวายเพราะว่า เป็นที่คอนมีต้นหวายเกิดขึ้นเป็นจำนวนมาก จึงได้ตั้งชื่อว่าบ้านคอนหวาย เมื่อปี พ.ศ. 2411

ต่อมาเมื่อปี 2535 ได้แยกหมู่บ้านออกเป็น 2 หมู่ คือ หมู่ 9 และหมู่ 14 และเมื่อปี 2544 หมู่ 9 ได้แยกออกเป็นหมู่ 17 ซึ่งมีผู้ใหญ่บ้านคนแรก คือ นายชม เหมขนาน

2. ทฤษฎีการเลือกอาชีพ

นวลศิริ เปาโรหิตย์ (2528 : 52-57) ได้สรุปทฤษฎีการเลือกอาชีพของฮอลแลนด์ (John Holland) ไว้ว่า เหตุผลของการเลือกอาชีพเกิดจากการผสมผสานของความคิดที่บุคคลมีต่อตัวเอง และความเข้าใจของเขาที่มีต่ออาชีพที่เลือกกว่าเป็นอย่างไร เมื่อเลือกอาชีพอะไร จะเข้าใจคร่าว ๆ เกี่ยวกับอาชีพเหล่านั้นบ้างแล้ว อาจถูกหรือผิดก็ได้ หลักทฤษฎีของฮอลแลนด์แบ่งเป็น 4 ข้อ ดังนี้

1. มนุษย์ใช้อาชีพเป็นเครื่องมือแสดงออกทางบุคลิกภาพของตนเอง การเลือกอาชีพโดยอ้อมแสดงว่า บุคลิกภาพของเขาออกมาในทิศทางนั้น
2. ทุกคนมีความคิดบางอย่างเกี่ยวกับอาชีพแทบจะทุกอาชีพ แนวคิดทางอาชีพเหล่านี้ อาจถูกต้องตรงกับความเป็นจริงหรือไม่ก็ได้ ไม่ว่าจะถูกหรือผิด ความคิดเหล่านั้นล้วนมีผลต่อการเลือกอาชีพของบุคคลเป็นอย่างมาก
3. บุคคลที่เลือกประกอบอาชีพคล้ายคลึงกัน ย่อมมีลักษณะทางบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน ดังนั้น จึงมีวิธีโต้ตอบหรือแก้ไขปัญหาสถานการณ์ใกล้เคียงกัน ก่อให้เกิดเป็นบุคลิกภาพทางอาชีพขึ้นในแต่ละอาชีพโดยปริยาย
4. บุคคลที่เลือกอาชีพได้ตรงกับลักษณะทางบุคลิกภาพของเขา มักมีความพอใจในอาชีพนั้น ยิ่งถ้ามีความสอดคล้องกันระหว่างบุคลิกภาพและสิ่งแวดล้อมทางงานอาชีพมากเท่าใด เขายังมีความสุขในการทำงานมากขึ้นเท่านั้น ส่วนกินซ์เบิร์ก และคณะ (Ginzberg and Associates Theory) ได้สรุปถึงทฤษฎีการเลือกอาชีพ ดังนี้ (นวลศิริ เปาโรหิตย์. 2538 : 67-68) กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพนั้น จะเกิดควบคู่ไปกับชีวิตการทำงานของบุคคล ถ้าการเลือกอาชีพในช่วงต้นของชีวิตไม่นำไปสู่ความพึงพอใจในการทำงานบุคคลจะเลือกอาชีพใหม่ การเลือกอาชีพใหม่จะมากน้อยแค่ไหนขึ้นอยู่กับตัวแปรหลายด้าน เช่น ความรับผิดชอบต่อครอบครัว โอกาสความก้าวหน้าหรือความกดดันอื่น ๆ จากสิ่งแวดล้อม ปัจจุบันบุคคลยังมีทางเลือกใหม่ ๆ ให้กับชีวิตได้หลายประการ เช่น โอกาสเข้ารับการศึกษาเพิ่มเติมทำให้สามารถก้าวไปสู่อาชีพใหม่ที่ไม่ใช่ตัวเลือกเดิมเนื่องจากมีความรู้ความชำนาญสูงขึ้น บุคคลต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตัวอยู่เสมอตามพัฒนาการของชีวิต หากความต้องการเปลี่ยนไป และ/หรือสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนไปจะมีผลต่อการปรับตัวของบุคคลให้ตรงกับความต้องการของตนเองมากที่สุดด้วย

สรุปได้ว่า เหตุผลของการเลือกอาชีพเกิดจากการผสมผสานของความคิดที่บุคคลที่มีต่อตัวเอง และความเข้าใจของเขามีต่ออาชีพที่เลือก โดยมนุษย์ใช้อาชีพเป็นเครื่องมือแสดงออกทางบุคลิกภาพของตน ความคิดบางอย่างเกี่ยวกับอาชีพมีผลต่อการเลือกอาชีพของบุคคลเป็นอย่างมาก บุคคลที่เลือกอาชีพคล้ายกันย่อมมีลักษณะทางบุคลิกภาพคล้ายคลึงกัน เมื่อเขาเลือกอาชีพได้ตรงกับลักษณะทางบุคลิกภาพของเขามักมีความพอใจในอาชีพนั้น ๆ ถ้าการเลือกอาชีพไม่เป็นที่พอใจบุคคลจะเลือกอาชีพใหม่ เพราะบุคคลต้องมีการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงตัวอยู่เสมอตามพัฒนาการของชีวิต

3. หลักการเลือกอาชีพ

ศุภวดี บุญญวงษ์ (2538 : 20-22) ได้กล่าวถึงหลักการเลือกอาชีพ มีดังนี้

1. การเลือกอาชีพด้วยความรู้สึกชอบและสนใจ การประกอบอาชีพที่มีพื้นฐานความชอบและความสนใจจริง ย่อมได้รับความสำเร็จด้านอาชีพสูงกว่าการประกอบอาชีพโดยไม่ชอบไม่มีความถนัด หลักการเลือกขึ้นอยู่กับประสบการณ์ของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญ ในสังคมชนบทอาชีพที่รู้จักส่วนใหญ่ คือ เกษตรกรรม ประมง การค้าขาย และบริการ ซึ่งอาชีพเหล่านี้ทำให้ความรู้สึกชอบและสนใจอาชีพแคบกว่าสังคมในเมืองซึ่งมีสภาพแวดล้อมทางอาชีพในด้านอุตสาหกรรม
2. การเลือกอาชีพด้วยการลองทำ มีโอกาสที่จะช่วยให้บุคคลตัดสินใจเลือกอาชีพได้ดีขึ้น การเลือกอาชีพโดยไม่ได้ลองทำดูก่อนอาจได้อาชีพที่ไม่สอดคล้องกับความถนัด และความสามารถของบุคคลอย่างแท้จริง การเปิดโอกาสให้ได้ชื่นชมกับงานที่ได้ลงมือทำจะทำให้เกิดความพอใจและมองเห็นอนาคตของงานนั้น ๆ ดังนั้นการฝึกงาน/ การลองงานจึงเป็นวิธีการที่วิธีหนึ่งที่ทำให้บุคคลได้มีงานที่เหมาะสมกับอุปนิสัย ความถนัดและความชอบ ก่อให้เกิดความรักเห็นคุณค่าและภาคภูมิใจในงานนั้น ๆ ประการดังกล่าวนี้ เป็นปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จในอาชีพอย่างแท้จริง
3. การเลือกอาชีพตามวัยและวุฒิภาวะ บุคคลมีความสนใจอาชีพแตกต่างกัน ทั้งนี้เพราะการตัดสินใจเลือกอาชีพใด ๆ นั้น เกิดจากบุคคลมีค่านิยมด้านอาชีพและกำหนดจุดมุ่งหมายชีวิตในอนาคต การตัดสินใจเลือกอาชีพเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นมักได้อาชีพที่แท้จริง เมื่อความสนใจในอาชีพเปลี่ยนแปลงไปจะเกิดการลองเลือกอาชีพต่าง ๆ ในที่สุด การตัดสินใจสุดท้ายมักอยู่ในวัยทำงานที่แท้จริง เนื่องจากมีความมั่นใจแล้วว่า อาชีพนั้นจะสร้างความเจริญมั่นคงให้กับตน เป็นการตัดสินใจโดยคำนึงความก้าวหน้ามากกว่าความพอใจ จึงกล่าวได้ว่าการตัดสินใจเลือกอาชีพขั้นสุดท้ายของบุคคลนั้นจะไปถึงอนาคตของอาชีพเป็นประการสำคัญ
4. การเลือกอาชีพตามกลุ่มอาชีพ โดยหลักการของการเลือกอาชีพบุคคลต้องสำรวจตนเองให้ชัดเจนว่า ตนจะออกงานในกลุ่มอาชีพของสิ่งแวดล้อมแบบใด แล้วจึงเลือกหรือสร้างงานที่เกี่ยวข้องอยู่ในกลุ่มอาชีพนั้น ๆ ให้เกิดผลและมีความก้าวหน้าต่อไป กลุ่มอาชีพต่าง ๆ ได้แก่ กลุ่มอาชีพที่อยู่ในสิ่งแวดล้อมแบบวัตถุนิยม กลุ่มสิ่งแวดล้อมแบบสอบสวนนิยม และศิลปะนิยม เป็นต้น

5. การเลือกอาชีพตามพื้นฐานครอบครัว และสังคมแวดล้อม กระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคลจะมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับพื้นฐานครอบครัวและสังคมแวดล้อมเป็นอย่างมาก บุคคลมักเลือกอาชีพที่สอดคล้องกับพื้นฐานครอบครัวและสังคมแวดล้อม

6. การเลือกอาชีพตามเกณฑ์ของความต้องการบุคคลกับเลือกประกอบอาชีพที่ตอบสนองความต้องการที่สำคัญ ได้แก่ ต้องการให้เป็นที่ยอมรับนับถือ มีความสัมพันธ์กันดี ความเก่ง เป็นเลิศในงาน สวัสดิการดี เป็นอิสระในการวางแผน การแสดงออก ความต้องการมีฐานะทางเศรษฐกิจและสังคมที่ดี ขวัญและระเบียบวินัย ความเอาใจใส่จากผู้อื่น มีอิสระด้านการตัดสินใจ และเป็นสิ่งที่ทำท้ายการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์

สรุปได้ว่า หลักการเลือกอาชีพ จะเลือกด้วยความรู้สึกชอบและสนใจแล้วจะได้รับความสำเร็จมากกว่าการประกอบอาชีพที่ไม่ชอบหรือไม่ถนัด การเลือกขึ้นอยู่กับประสบการณ์เป็นสิ่งสำคัญ การฝึกงานหรือทดลองปฏิบัติงานเป็นวิธีการหนึ่งที่ทำให้บุคคลได้มีงานที่เหมาะสมกับอุปนิสัยที่จะทำให้เกิดความสำเร็จในอาชีพ การตัดสินใจเลือกอาชีพเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นมักได้อาชีพที่แท้จริง เป็นการตัดสินใจที่คำนึงถึงความก้าวหน้ามากกว่าความพอใจ คนเราย่อมเลือกอาชีพที่สอดคล้องกับพื้นฐานครอบครัวและสังคมแวดล้อม และเลือกประกอบอาชีพที่ตอบสนองความต้องการที่สำคัญของตนเอง

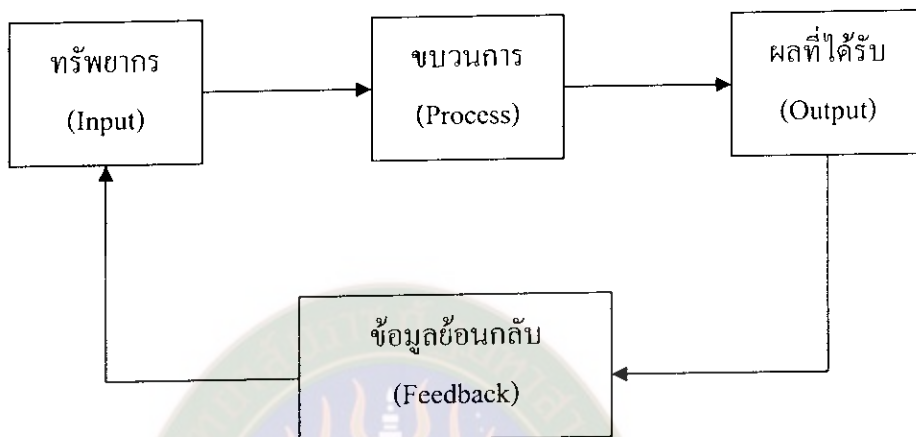
4. ความหมายของกระบวนการผลิต

ลัดดา สุขปริดา (2532 : 8-9) ได้กล่าวถึงกระบวนการผลิตในชุมชน ประกอบด้วยพื้นฐาน 3 ประการคือ

1. ทรัพยากร (Input) หมายถึง จุดมุ่งหมายและวัตถุดิบที่ได้
2. ขบวนการ (Process) หมายถึง การดำเนินการนำทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจัดสรรให้เป็นขบวนการที่เหมาะสม
3. ผลที่ได้รับ (Output) หลังจากวัตถุดิบที่ป้อนเข้าไป (Input) ผ่านขบวนการ (Process) แล้วจะได้ผลออกมา (Output)

ทั้งนี้นอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 ส่วนแล้ว ยังต้องมีความสัมพันธ์กัน จึงจะทำให้ผลที่ได้รับมีประสิทธิภาพ ทั้งปริมาณและคุณภาพ การตรวจสอบประสิทธิภาพของระบบ โดยอาศัยการประเมินผลจากผลที่ได้รับ (Output) หลังจากการประเมินผลแล้วจะเป็นข้อมูลย้อนกลับ

(Feedback) มาตรฐานขององค์ประกอบทั้ง 3 ว่ามีความสัมพันธ์เหมาะสมกันมากน้อยเพียงใด สรุปความสัมพันธ์ดังแผนภูมิที่ 1

แผนภูมิที่ 1 องค์ประกอบของระบบการผลิต

พัทยา สายหู และคนอื่นๆ (2537 : 221-222) ได้กล่าวถึงทฤษฎีของกระบวนการผลิตในระบบผลิตเชิงธุรกิจ ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ คือ

1. ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คน วัสดุ เงินทุน เทคนิคและวิธีการจัดการ
2. กระบวนการผลิต ได้แก่ การเตรียมวัสดุ การผลิต การควบคุมกระบวนการผลิต การขนย้ายและการบรรจุผลิตภัณฑ์
3. ผลลัพธ์ ซึ่งผลลัพธ์ทางตรง ได้แก่ ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ผลลัพธ์ทางอ้อม ได้แก่ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และทรัพยากร

รวมทั้งกระบวนการผลิตของชุมชนยังมีปัจจัยที่สนับสนุนการผลิต ได้แก่ ผู้รู้ การฝึกอบรม และการถ่ายทอดความรู้ สรุปความสัมพันธ์ดังแผนภูมิที่ 2

แผนภูมิที่ 2 โครงสร้างกระบวนการผลิตของชุมชน

สรุปได้ว่า กระบวนการผลิต หมายถึง การนำทรัพยากรหรือวัตถุดิบมาจัดสรรโดยผ่านกระบวนการที่เหมาะสม แล้วจะได้ผลผลิตออกมา ประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า ได้แก่ คน วัสดุ เงินทุน เทคนิคและวิธีการจัดการ กระบวนการผลิต ได้แก่ การเตรียมวัสดุ การผลิต การควบคุมกระบวนการผลิต การขนย้ายและการบรรจุผลิตภัณฑ์ ผลผลิตหรือผลลัพธ์ทางตรง ได้แก่ ผลผลิต ผลิตภัณฑ์ ทางอ้อม ได้แก่ ผลกระทบทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและทรัพยากร

5. ความหมายของหัตถกรรม

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2527 : 41-53) ให้ความหมายว่า หัตถกรรม หมายถึง งานที่ใช้ฝีมือในการดัดแปลงวัตถุดิบที่มีอยู่ตามธรรมชาติให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวัน ส่วนมากเป็นงานประเภทใช้แรงงานทำ งานหัตถกรรมนับว่าเป็นงานที่มีบทบาทและความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ในการสร้างสรรค์แต่ละท้องถิ่น มีความหลากหลายทั้งในด้านรูปแบบและกรรมวิธีการผลิต ส่วนมากจะเป็นเครื่องมือที่จำเป็นต่อการดำรงชีพเพื่อตอบสนองความจำเป็นพื้นฐาน และทางด้านจิตใจ ความเชื่อ ประเพณี เช่น การทอผ้า การทำเครื่องปั้น ดินเผา เครื่องมุก เครื่องเงิน และเครื่องจักสาน เป็นต้น

มหาวิทยาลัยขอนแก่น (2537 : 35-36) สรุปไว้ว่า หัตถกรรมสิ่งทอ และจักสาน เป็นการผลิตขึ้นมาใช้เพื่อกิจกรรมในครอบครัว ต่อมาได้พัฒนาเป็นการแลกเปลี่ยนและการปรับตัวเข้ากับกระแสความเจริญทางอุตสาหกรรม ปัจจุบันตลาดให้ความสนใจกับสินค้าหัตถกรรม สินค้าที่ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม และสินค้าที่ใช้สิทธรมชาติ เมื่อความต้องการสินค้านี้มีมากขึ้น ประโยชน์จากโครงการหัตถกรรมจะมีมากขึ้นในด้านการลดภาวะการโยกย้ายแรงงาน ซึ่งเป็นภาวะที่ทำให้ขาดความเป็นสังคมครอบครัว นอกจากนี้ยังเป็นตัวสร้างฐานรับอุตสาหกรรมอย่างอื่นจากการรวมตัวของชาวบ้านที่มาทำงานร่วมกันในรูปแบบหมู่บ้านอุตสาหกรรม

สรุปได้ว่า หัตถกรรม หมายถึง งานที่ใช้ฝีมือในการดัดแปลงวัตถุดิบให้เป็นเครื่องมือเครื่องใช้สอยในชีวิตประจำวันที่เป็นต่อการดำรงชีวิตที่สนองความต้องการจำเป็นพื้นฐาน และทางด้านจิตใจ ความเชื่อ หรือประเพณี หัตถกรรมสิ่งทอ และจักสานเป็นการผลิตขึ้นมา เพื่อใช้ในกิจกรรมครอบครัว เมื่อมีความต้องการมากขึ้นจึงกลายเป็นสินค้าได้มีการผลิตมากขึ้นเกิดการรวมตัวของชาวบ้านในรูปแบบหมู่บ้านอุตสาหกรรม

6. เส้นทางการหัตถกรรมในครัวเรือนสู่ธุรกิจชุมชน

ฉลาด บุรณะพล (2536 : 425-446) ได้กล่าวถึงเส้นทางการหัตถกรรมในครัวเรือนสู่ธุรกิจชุมชนว่า หัตถกรรมที่มนุษย์คุ้นเคยมากที่สุด คือ เครื่องจักสาน เครื่องดินเผา และเครื่องโลหะ ต่อมาหัตถกรรมได้รับการพัฒนามากขึ้นจนมีคุณภาพด้านการใช้สอย มีความสวยงามด้านศิลปะมีการปรับปรุงรูปแบบต่าง ๆ ด้วยเทคโนโลยีและวิชาการที่ตอบสนองกับความต้องการของสังคมมากขึ้นเป็นลำดับ ความสามารถความชำนาญด้านหัตถกรรมถือได้ว่าเป็นมาตรฐานทางสังคมอย่างหนึ่ง

ที่ใช้เป็นเกณฑ์วัดคุณภาพของคนในสังคม ในภาคอีสานชายหนุ่มจักสานเก่ง ทำเกวียนได้สร้างบ้าน ได้จึงถือได้ว่าเป็นผู้มีคุณสมบัติพร้อมที่จะมีครอบครัว การสืบทอดหัตถกรรมในสังคมไทย โดยเฉพาะในภาคอีสานจึงเป็นกระบวนการทางสังคมที่ค่อย ๆ ขยับระดับฝีมือ ความรู้ ความชำนาญของผู้ผลิตอยู่ตลอดเวลา แม้รูปแบบสีลันของผลิตภัณฑ์แต่ละยุคสมัยจะปรับเปลี่ยนไป

จังหวัดกาฬสินธุ์ (2536:25-40) ได้กล่าวถึงหัตถกรรมพื้นบ้านผ้าไหมแพรวาหัตถกรรมศิลป์แห่งบ้านโพน สรุปลงได้ว่าผ้าแพรวาเป็นชื่อเฉพาะที่ชาวอีสานทั่วไปเรียกผ้าชนิดหนึ่งที่ใช้สำหรับคลุมไหล่หรือห่มสไบเฉียงของชาวภูไทย ซึ่งใช้ในโอกาสที่มีงานเทศกาล บุญประเพณี หรืองานสำคัญอื่น ๆ ผ้าแพรวาจะมีลักษณะเป็นผ้าซิดสีแดง ทอลวดลายต่างๆ ในผืนเดียวกัน สลับลายถึง 5 ลายมากกว่าวัสดุ การทอผ้าแพรวาจึงต้องอาศัยฝีมือและความชำนาญสูง การนำลวดลายลงในผ้าแพรวาในแต่ละผืนนั้น ผู้ทอจะอาศัยลายดั้งเดิมที่สืบทอดกันมาแต่โบราณซึ่งมีอยู่มากมายลายของผ้าแพรวาจะเป็นลายเดียวกันกับลายแม่แบบของผ้าซิด ซึ่งพอจะแบ่งออกได้เป็น 4 ประเภทด้วยกัน คือ

1. ลายที่ได้จากรูปทรงของสัตว์ เช่น ลายนาคเกี้ยว เป็นต้น
2. ลายที่ได้จากรูปทรงของพืชพรรณไม้ เช่น ลายดอกสร้อย เป็นต้น
3. ลายจำลองจากสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ เช่น ลายปราสาท เป็นต้น
4. ลายเบ็ดเตล็ด เช่น ลายขนมเปียกปูน ลายจิดดา เป็นต้น

ลายต่าง ๆ นี้ อาจมีชื่อเรียกแตกต่างกันไปตามท้องถิ่น ไม่มีกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัว แต่อาจจะเหมือนกัน หรือคล้ายคลึงกันในเรื่องของลาย

ผ้าไหมแพรวา เป็นผ้าที่มีสีลันลายแปลกสะดุดตาจึงเป็นที่ต้องการของผู้พบเห็นแต่กรรมวิธีการผลิตต้องใช้ความประณีตฝีมือและความรักในงาน ผืนหนึ่ง ๆ จึงต้องการใช้การทอนับแรมเดือนกว่าจะเสร็จจึงทำให้มีราคาค่อนข้างแพง อย่างไรก็ตามปัจจุบันผ้าไหมแพรวาเป็นที่นิยมกันมาก นอกจากจะใช้เป็นเครื่องนุ่งห่ม ยังสามารถนำไปประยุกต์ตัดเป็นย่าม กระเป๋า ผ้าปูโต๊ะ หรือผ้าพันคอได้อีกด้วย

7. โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ (2546:14-15) ได้กล่าวถึงโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ไทยระดับจังหวัด สรุปลงได้ว่า โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์เป็นส่วนหนึ่งของการฟื้นฟูเศรษฐกิจของชาติ โดยเฉพาะเศรษฐกิจในระดับฐานรากซึ่งประชาชนส่วนใหญ่เป็นผู้ประกอบการ สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ได้พัฒนาและดำเนินการมาโดยตลอด

สามารถสร้างรายได้ให้กับชุมชนได้เป็นจำนวนมากโดยนำภูมิปัญญาความรู้ ศิลปวัฒนธรรมมาเป็นปัจจัยในการสร้างงาน สร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อการพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพ มีศักยภาพสูงขึ้นไปกระดับขั้นมาเพื่อเปิดออกสู่ตลาดสากล จะทำให้สินค้าวางขายได้ทุกหนทุกแห่ง เป็นสินค้าที่มีความต้องการของลูกค้า คุณภาพ รูปแบบ บรรจุกฎเกณฑ์ จะเชื่อมโยงมาตรฐานสินค้าจากระดับภูมิภาค สู่ตลาดสากลได้ โดยพิจารณาจากสินค้าที่มีลักษณะดังนี้ คือ

- 7.1 มีความแกร่งของตราสินค้า (Brand equity)
- 7.2 ผลค้อย่างต่อเนื่องและคุณภาพคงเดิม
- 7.3 ความมีมาตรฐานโดยมีคุณภาพและสร้างความพึงพอใจแก่ลูกค้า
- 7.4 มีประวัติความเป็นมาของผลิตภัณฑ์

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพหัตถกรรม กระบวนการและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการประกอบอาชีพ ซึ่งมีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการประกอบอาชีพตัดเย็บกระเป๋าของชาวบ้านคอนสวรรค์ และบ้านคอนหวาย ตำบลกุดสิงห์ อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้วิจัยได้เสนอเป็นลำดับตามเวลาของการศึกษาวิจัยต่อไปนี้

จารุวรรณ ธรรมวัตร (2531 : 4-13) ทำการวิจัยเรื่องแนวทางพัฒนาช่างเย็บระโนเพชร (เทียม) บ้านสร้างมิ่ง ผลการวิจัยพบว่า ผลจากการตั้งโรงงานเย็บระโนเพชรที่บ้านสร้างมิ่ง ทำให้หนุ่มสาววัยแรงงานที่เคยได้ทำงานนอกฤดูกลางเกษตรที่กรุงเทพฯ กลับมาทำงานที่หมู่บ้านตนเองและเกิดการเคลื่อนย้ายแรงงานจากหมู่บ้านอื่น อำเภออื่น มาทำงานที่บ้านสร้างมิ่ง สำหรับทัศนะเกี่ยวกับอาชีพเย็บระโนเพชร ผู้ประกอบอาชีพมีความชอบและผูกพัน บางโรงงานเมื่อถึงวันพระได้นำดอก ไม้บูชาเครื่องจักร และเชื่อว่าเครื่องจักรเป็นมงคลของชีวิต ทำให้พอยู่พอกิน ควรจัดเครื่องจักรทำความสะอาด ความสำเร็จในการซื้อขายเพชรพลอยจากช่วงปี พ.ศ.2528-2530 ทำให้เยาวชนจำนวนไม่น้อยมีทัศนะว่า อาชีพค้าขายดีกว่าอาชีพทำนา หรือดีกว่าอาชีพรับราชการ ซึ่งเปลี่ยนไปจากทัศนะเดิมของชาวอีสาน ซึ่งเชื่อว่าอาชีพรับราชการดีที่สุด

สุมาลี กุศลนิรันดร์ (2531 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกอบอาชีพเสริมของชาวอีสาน : ศึกษากรณีบ้านศรีฐาน อำเภอป่าติ้ว จังหวัดยโสธร พบว่า การประกอบอาชีพเสริมส่งผลกระทบทางเศรษฐกิจ คือ ชาวบ้านมีรายได้จากการทำหัตถกรรมหมอนชนิดตลอดปี สามารถนำเงินไปจ่ายเพื่อให้ได้มาซึ่งเครื่องเรือนที่อำนวยความสะดวก โดยเฉพาะอย่างยิ่งเครื่องใช้ไฟฟ้า การจ้าง

แรงงานมีมากเพราะชาวบ้านไม่นิยมลงทุนทำหมอนชนิดเอง แต่ไปรับจ้างทำหมอนกับนายจ้างโดยได้ค่าแรงเป็นรายวันคล้ายกับกรรมกรในโรงงาน ผลกระทบทางด้านสังคมและวัฒนธรรม พบว่าระบบเครือข่ายเปลี่ยนแปลงจากเดิม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างญาติพี่น้องจะมีน้อยลง บางครอบครัวจึงดิ้นรนกัน ไม่มีเวลาว่าง เพราะทุกคนใช้แรงงานเต็มที่ อบรมมุขในหมู่บ้านลดลง โจรผู้ร้ายลดลง ภาษาพูดเปลี่ยนแปลงไป ใช้ภาษาไทยกลางปนมากและพูดสุภาพขึ้น มีการส่งบุตรหลานศึกษาในระดับสูงมากกว่าเดิม สุขภาพอนามัยของชาวบ้านดีขึ้น มีศูนย์เด็กสำหรับเลี้ยงดูเด็กเล็กอย่างถูกวิธี ทำให้หมู่บ้านใกล้เคียงกันมีการประกอบอาชีพเสริม โดยทอดผ้าลายหมอนชนิดส่งขายให้บ้านศรีฐาน เพื่อใช้ทำหมอนชนิด ลดการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานจากหมู่บ้านเข้าสู่เมืองหลวง

เริงฤทธิ์ วัฒนศึกษา (2533 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าไหม : ศึกษาเฉพาะกรณีเขตสุขาภิบาลชนบท อำเภอชนบท จังหวัดขอนแก่น เพื่อศึกษาปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการผลิตผ้าไหม จากการผลิตแบบเลี้ยงตนเองมาเป็นการผลิตแบบการค้าและผลกระทบของการผลิตผ้าไหมแบบการค้าที่มีต่อประชาชนในเขตสุขาภิบาล ผลการศึกษาพบว่าปัจจัยที่ทำให้การผลิตผ้าไหมแบบเลี้ยงตนเองเปลี่ยนแปลงมาเป็นแบบการค้า คือ การผลิตผ้าไหมขยายตัวอย่างกว้างขวางทั้งในและต่างประเทศ พัฒนาการทางเทคโนโลยี ก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านรูปแบบ ลวดลาย และสีสันทันใหม่ ๆ ทำให้ผ้าไหมได้รับความนิยมเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ การสนับสนุนและส่งเสริมของส่วนราชการทั้งในและนอกอำเภอชนบท และการเปลี่ยนแปลงวิถีการดำรงชีวิตแบบสังคมชนบทเป็นแบบสังคมเมือง ผลกระทบจากการผลิตผ้าไหม คือ เป็นแหล่งระดมทุนในท้องถิ่นโดยอาศัยเงินจากภายนอก ทำให้ผู้ประกอบการขยายธุรกิจจนมั่นคง และกระจายรายได้ให้แก่แรงงานในเขตสุขาภิบาลและละแวกใกล้เคียง แรงงานทั้งหมดในครัวเรือนมีโอกาสรับจ้างผลิตผ้าไหมด้วยกันทั้งนั้น คือ วัยแรงงาน วัยสูงอายุ และวัยเด็ก สัมพันธภาพทางสังคมเปลี่ยนแปลงไปจากความสัมพันธ์ใกล้ชิดแบบเครือญาติ เป็นแบบห่างเหินระหว่างสมาชิกในครัวเรือนด้วยกัน ครัวเรือนกับญาติพี่น้อง และกับเพื่อนบ้าน การผลิตผ้าไหมจำเป็นต้องใช้แรงงานมากในฤดูกาลเพาะปลูกจำเป็นต้องแสวงหาแรงงานจากหมู่บ้านใกล้เคียงมาเสริมด้วย

ชาญ สมสะอาด (2534 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการเจียรไนพลอยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้านยางสีสุราช จังหวัดมหาสารคาม ผลการศึกษาพบว่าการประกอบอาชีพรอง คือ การเจียรไนพลอยทำรายได้เป็นจำนวนมาก และมีบทบาทสำคัญที่ทำให้เศรษฐกิจของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลง กล่าวคือ จำนวนแรงงานในการผลิตภาคเกษตรกรรมลดลง ทำให้เกิดการจ้างแรงงานช่วยในการทำนา ชาวบ้านมีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว เดือนละ 3,000 –

3,500 บาท เป็นอย่างต่ำ ทำให้ซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในชีวิตประจำวันเพิ่มขึ้น มีการซื้อสินค้าด้วยระบบเงินผ่อนเป็นผลให้ชาวบ้านมีการหนี้สินมากขึ้น

สุพจน์ ศรีบุญสม (2534 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพผ้าทอ บ้านหนองเขื่อนช้าง ตำบลท่าสองคอน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า การประกอบอาชีพผ้าทอเป็นอาชีพเสริมเพิ่มรายได้เป็นต้นทุนใช้จ่ายและบริโภคมากขึ้น การอพยพแรงงานไปทำงานนอกหมู่บ้านของชาวบ้านลดน้อยลง ภาวะการออมดีขึ้นและลดภาระหนี้สินลง ผลทางสังคม คือ อาชีพผ้าทอสร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้าน ลดภาวะการว่างงาน ลดปัญหาสังคมในหมู่บ้าน เช่น การพนัน ยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม โจรสู้ร้าย มีการพัฒนาสาธารณูปโภคพื้นฐานเข้าสู่หมู่บ้าน เช่น ไฟฟ้า ถนนคอนกรีต น้ำประปา ดึงเก็บน้ำฝนขนาดใหญ่ในครัวเรือน สร้างความเจริญให้กับหมู่บ้าน มีการรวมกลุ่มสังคมในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มสตรีทอผ้า กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มเยาวชน เป็นต้น

วิจิตร เสนะ (2534 : บทคัดย่อ) ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื่อ : ศึกษากรณีบ้านแพง ตำบลแพง อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลง การประกอบอาชีพทอเสื่อ ตลอดจนผลกระทบทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพทอเสื่อของชาวบ้านแพง ผลการศึกษาพบว่า การผลิตเสื่อทอในอดีตเป็นการผลิตที่ใช้แรงงานในครัวเรือนเป็นหลัก ผลิตแบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน โดยใช้ต้นผ้อมนำมาทอเป็นเสื่อจุดมุ่งหมายในการผลิตเพื่อประโยชน์ใช้สอยในครัวเรือนเป็นสำคัญ การผลิตเสื่อทอเป็นการค้าเริ่มเมื่อปี พ.ศ.2520 มีจุดมุ่งหมายผลิตเพื่อจำหน่าย ปัจจัยสำคัญของการเปลี่ยนแปลงการผลิตเสื่อทอจากอดีต ซึ่งผลิตสำหรับใช้ในครัวเรือน เปลี่ยนมาเป็นการค้าในปัจจุบัน คือ ปัจจัยการผลิตเสื่อทอสอดคล้องกับทรัพยากรที่มีอยู่พัฒนาการของเทคโนโลยีก่อให้เกิดการพัฒนาในด้านรูปแบบ สี สัน ลวดลาย การสนับสนุนและส่งเสริมโดยส่วนราชการในอำเภอโกสุมพิสัย และจังหวัดมหาสารคาม พัฒนาการของตลาดเสื่อทอ มีผู้นิยมใช้เสื่อทอมากขึ้น การเปลี่ยนแปลงการประกอบอาชีพทอเสื่อส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจและสังคมชาวบ้านแพง คือ ทำให้ชาวบ้านมีงานทำมากขึ้น มีรายได้เพิ่มขึ้น ลดภาระหนี้สิน ส่งผลต่อการอบรม การถือครองและประโยชน์จากที่ดิน ชาวบ้านถือครองและใช้ประโยชน์จากที่ดินเพื่อการเกษตรมากขึ้น การอพยพไปทำงานนอกหมู่บ้านลดน้อยลง ชาวบ้านใช้จ่ายและบริโภคมากขึ้น โดยเฉพาะสิ่งอำนวยความสะดวกประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ทางด้านสังคม ลดปัญหาสังคมในหมู่บ้านโดยเฉพาะปัญหา การพนัน ยาเสพติด และปัญหาอาชญากรรม โจรสู้ร้าย เยาวชนในหมู่บ้านมีการศึกษาในระดับสูงขึ้น สร้างชื่อเสียงให้กับหมู่บ้าน

ลดภาวะการว่างงานของชาวบ้าน การรวมกลุ่มทางสังคมในหมู่บ้านดีขึ้น เช่น เกิดกลุ่มอาชีพ ทอเสื่อกก กลุ่มดำเนินธุรกิจผลิตภัณฑ์กก และกลุ่มรักษาความสงบภายในหมู่บ้าน

วรรณัทธ์ บุนนาค (2535 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และสังคมของหมู่บ้านจากการประกอบอาชีพเจียรระไนเพชรรัสเซีย ศึกษาเฉพาะกรณี บ้านคอนหัน ตำบลโนนสะอาด อำเภอหนองเรือ จังหวัดขอนแก่น จากการวิจัยพบว่า การเจียรระไนเพชรรัสเซีย ทำให้เศรษฐกิจและสังคม ของหมู่บ้านเปลี่ยนแปลงไป ดังนี้

1. ผลผลิตทางการเกษตรเปลี่ยนจากการผลิตเพื่อเลี้ยงชีพ เป็นการผลิตเพื่อขาย
2. ธุรกิจเจียรระไนเพชรรัสเซียทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น
3. รายจ่ายส่วนใหญ่ใช้จ่ายเพื่อสิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น
4. ด้านภาระหนี้สินพบว่าชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น
5. มีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการประกอบอาชีพ ทั้งทางการเกษตร และธุรกิจอุตสาหกรรม มากขึ้น
6. ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในที่อยู่อาศัยเป็นแบบสังคมเมืองเพิ่มมากขึ้น
7. แรงงานในครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเจียรระไนเพชรไม่จำเป็นต้องพึ่งพาอาชีพทางการเกษตร
8. การขอแรงงานในรูปลงแขกลดลง มีการจ้างแรงงานเพิ่มมากขึ้น
9. ประเพณีความเชื่อดั้งเดิม การเคารพผู้อาวุโส มีแนวโน้มลดลง

บัวภา ฝ่ายเพชร (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรมทอผ้า : ศึกษาเฉพาะกรณีบ้านละว้า ตำบลเมืองเพีย อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดขอนแก่น พบว่า ผู้ประกอบอาชีพ หัตถกรรมทอผ้าบ้านละว้ามี 3 กลุ่ม คือ ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมรายใหญ่ ผู้ประกอบอาชีพ หัตถกรรมทอผ้ารายย่อยและผู้รับจ้าง การผลิตมีสองลักษณะคือ ลักษณะแรกผู้ประกอบอาชีพ หัตถกรรมทอผ้ารายใหญ่เป็นผู้ทำงานการข้อมหมี การคั่นปอยหมีและการเตรียมเส้นเครือหูก ส่วนงาน ในขั้นตอนนี้ได้จ้างผู้รับจ้างเป็นผู้ทำงานในลักษณะจ้างเหมารายชิ้นงานและลักษณะที่สอง ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมทอผ้ารายย่อยใช้แรงงานในครอบครัวทำงานในการผลิตทุกขั้นตอน กลุ่มพ่อค้าในหมู่บ้านเป็นบุคคลอีกกลุ่มหนึ่งที่มีบทบาทสำคัญในการนำผ้าทอบ้านละว้าไปจำหน่าย แพร่หลายทั่วประเทศ การประกอบอาชีพหัตถกรรมทอผ้าบ้านละว้าทำให้ชาวบ้านมีรายได้เพิ่มขึ้น สามารถนำรายได้จากการจำหน่ายผลิตผ้าทอซึ่กที่ดิน ปลูกสร้างและต่อเติมที่อยู่อาศัย ซื่อหา สิ่งอำนวยความสะดวกในครัวเรือน สัตว์เลี้ยงและมีการเก็บออมในรูปแบบต่าง ๆ ตลอดจนซื้อ ยานพาหนะไว้ใช้ในครอบครัว ส่วนผลกระทบทางด้านสังคมนั้น ชาวบ้านมีรายได้และใช้จ่ายเพื่อ

การศึกษาของบุตรธิดา มีสุขภาพอนามัยสมบูรณ์ การเคลื่อนย้ายแรงงานไปทำงานต่างถิ่นมีน้อย ชาวบ้านในหลายหมู่บ้าน ในเขตอำเภอบ้านไผ่ อำเภอชนบท และอำเภอัญญาคีรี มีงานทำและมีรายได้ตลอดปี สัมพันธภาพระหว่างสมาชิกในครอบครัวมีความใกล้ชิดและอบอุ่น ผู้จ้างให้สวัสดิการและความช่วยเหลือผู้รับจ้างตามสมควร ผู้รับจ้างมีฐานะความเป็นอยู่เหมาะสมตามอัธยาศัย นอกเหนือจากมีเวลาพักผ่อนและเข้าร่วมกิจกรรมสำคัญในหมู่บ้านน้อยลงแล้ว ผลเสียคือ การผลิตบางชิ้นคอนทำให้สภาพแวดล้อมเสียไป

กอบกุล ชำนาญหมอบ (2537 : บทคัดย่อ) ศึกษาการประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน “ประเก้อม” ตำบลเขวาสินรินทร์ อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่สืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษโดยการถ่ายทอดศิลปะการผลิตในระบบครอบครัว วัตถุประสงค์เดิมใช้ทองคำ แต่นับตั้งแต่ปี พ.ศ.2522 เป็นต้นมาได้ใช้โลหะเงินแทนเครื่องประดับเงินได้รับความนิยมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ในการประกอบอาชีพทำเครื่องเงินผู้ประกอบการอาชีพต้องมีความรู้ในการผลิตและวิธีการจำหน่าย แรงงานที่ใช้เป็นแรงงานในครอบครัว ใช้ที่ดินบริเวณใต้ถุนบ้านในการผลิต และใช้วัสดุอุปกรณ์ และทุนในการผลิตของตนเอง ปัจจัยที่ส่งเสริมให้มีการประกอบอาชีพ คือ ญาติพี่น้องหรือบรรพบุรุษเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญในการฝึกฝนอาชีพและถ่ายทอดสืบทอดกันมา ผลทางด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า เมื่อประกอบอาชีพแล้วทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้นฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้น มีหนี้สินน้อยลง และไม่มีการอพยพแรงงานไปทำงานที่ท้องถิ่นอื่น

นพ พุทธิศักดิ์แสง (2538 : 58-59) ได้ศึกษาเรื่องหัตถกรรมพื้นบ้านอีสาน : ศึกษากรณีงานตีเหล็กบ้านม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น พบว่า วิวัฒนาการตีเหล็กบ้านม่วงหวานในด้านกระบวนการผลิตจะใช้แบบดั้งเดิมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีการเปลี่ยนแปลงน้อยมาก ส่วนเครื่องมืออุปกรณ์การผลิตบางชนิดเปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวกในการจัดหา เช่น ทั่ง ค้อน และสุม สำหรับสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมจากการประกอบอาชีพตีเหล็กนั้นถือเป็นอาชีพเสริมอย่างหนึ่งที่สามารถทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น มีการใช้จ่ายเพื่อการอุปโภคและการลงทุนของอาชีพตีเหล็ก มีการเก็บออม มีเครื่องอำนวยความสะดวกในครอบครัว มีการใช้แรงงานในครอบครัวไม่ได้จ้างแรงงานเพิ่ม อาชีพตีเหล็กเป็นอาชีพที่มีการรวมกลุ่มอย่างถาวร ทำให้ชาวบ้านไม่อพยพไปขายแรงงานในต่างถิ่น ไม่มีเวลายั่วสุมเล่นการพนัน หรืออบายมุขต่าง ๆ เพราะทุกคนต้องทำงานตลอดเวลา

นริศศรี แวคด้ายหงส์ (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการและผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเคียน อำเภอโชคชัย จังหวัดนครราชสีมา พบว่า กระบวนการผลิตและการจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา ด้านบุคลากรประกอบด้วย ผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผา ช่างฝีมือรับจ้าง และผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้อง ซึ่งส่วนใหญ่มีประสบการณ์ในการประกอบอาชีพต่างกัน ความรู้ในครอบครัวการผลิตโดยอาศัยความต้องการของตลาด การจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา ทำสองลักษณะ คือ ผู้ผลิตจำหน่ายเองที่ร้าน จำหน่ายตามโบสถ์ซ้อและผ่านคนกลาง ปัญหาที่ผ่านมาก็คือเงินทุนหมุนเวียน สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ การตั้งราคาไม่เป็นมาตรฐานเดียวกัน สำหรับผลกระทบของการประกอบอาชีพต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผาผ่านเคียนทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคม พบว่า ผู้ผลิตมีรายได้ตามขนาดของการประกอบอาชีพการช่างฝีมือ มีเงินทุนหมุนเวียนคล่องตัว บุตรธิดาได้รับการศึกษาสูงขึ้น มีอำนาจในการซื้อมากขึ้น มีสภาพครอบครัวและวิถีการดำเนินชีวิตดีขึ้น ได้นำเทคโนโลยีมาใช้ในการบวนการผลิตและการทำงานให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น แต่การประกอบอาชีพดังกล่าวไม่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

สมจิตร งามยิ่ง (2539 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานจ่อของชาวบ้านตำบลโคกสีทองกลาง ตำบลหนองทุ่ม และตำบลคงใหญ่ อำเภอบ้านโป่ง จังหวัดมหาสารคาม พบว่า กระบวนการตัดสินใจเข้าสู่การประกอบอาชีพหัตถกรรมสานจ่อของผู้ผลิต ผู้รับจ้าง ผู้ซื้อ และจัดจำหน่ายจ่อโดยภาพรวมเพื่อต้องการยกระดับความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น ประกอบกับมีประสบการณ์ที่ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษจนเกิดความชำนาญในการทำงาน อีกทั้งยังตรงกับความต้องการตนเองในด้านสถานภาพและวิธีการประกอบอาชีพ การประกอบอาชีพนี้ทำให้เป็นอาชีพรอง มีการสานจ่อในช่วงเวลาว่างจากการทำนา การลงทุนส่วนใหญ่จะใช้เงินทุนของตนเอง มีบางรายต้องกู้ยืมเงินจากแหล่งอื่นและเป็นการใช้แรงงานในครอบครัว โดยแต่ละคนทำงานตามความสามารถและความเหมาะสมของกำลังกาย ผลกระทบของการประกอบอาชีพหัตถกรรมสานจ่อ ในด้านเศรษฐกิจได้ก่อให้เกิดผลตอบแทนอย่างคุ้มค่าเป็นรายได้ที่มากกว่าการทำนา รายได้ที่เกิดขึ้นมีการใช้จ่ายโดยให้ความสำคัญกับการบริโภคในชีวิตประจำวัน การลงทุนในการประกอบอาชีพ การใช้เครื่องอำนวยความสะดวก การให้การศึกษาแก่บุตรธิดา การใช้จ่ายในครอบครัวผู้ประกอบอาชีพดีขึ้น มีการเก็บออม นอกจากนั้นในด้านสังคม ผู้ประกอบอาชีพหัตถกรรมสานจ่อมีฐานะทางสังคมปานกลาง ครอบครัวมีความอบอุ่น เกิดความร่วมมือในการพัฒนาท้องถิ่นมากขึ้น มีการรวมกลุ่มกันคิด ก่อให้เกิดความสามัคคี ช่วยลดปัญหาสังคม มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ คือ การปลูกไม้ไผ่เพิ่มขึ้น เป็นอาชีพที่ช่วยเหลือผู้อ่อนแอในชุมชนได้มีการทำงานที่เป็นอิสระและยืดหยุ่นจึงไม่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงประเพณีของชุมชน

นางนิตย์ ภูแก้ว (2543 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษากระบวนการผลิตรองเท้า ปังจ๊ยที่มีผลต่อการผลิตรองเท้า ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการผลิตรองเท้าของชุมชนบ้านพลับพลา ตำบลพลับพลา กิ่งอำเภอเชิงखวัญ จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า กระบวนการผลิตรองเท้าเรียนรู้จากร้านตัดเย็บที่กรุงเทพมหานคร แล้วผลิตเองที่บ้านพลับพลา เมื่อปีพ.ศ. 2535 ปัจจุบันมี 11 ราย อุปกรณ์และวัตถุดิบมี 2 ประเภท คือ อุปกรณ์ที่ลงทุนครั้งเดียว และวัตถุดิบหรืออุปกรณ์แต่ละงวด ผู้ผลิตออกแบบด้วยตนเอง การตัดเย็บเริ่มตั้งแต่การหล่อหุ่นรองเท้า คัดแบบพิมพ์ของหนัง ประกอบรองเท้าส่วนหน้าและส่วนล่าง เจียรระไนคกต่าง ประทับเครื่องหมาย ตรวจสอบคุณภาพ และบรรจุกล่อง ต้นทุนการผลิตครั้งแรกประมาณ 64,000-69,000 บาท ค่าวัตถุดิบและอุปกรณ์งวดละ 55,000 บาท ส่งจำหน่ายแก่พ่อค้าคนกลางคู่ละ 80 บาท

ปังจ๊ยที่มีผลต่อการผลิตรองเท้า มีทั้งปังจ๊ยที่เกือหนุน คือ การมีรายได้สูง แหล่งซื้อวัตถุดิบที่สะดวก มีแรงงานในท้องถิ่นเพียงพอ ขั้นตอนการผลิตไม่ซับซ้อน ความชำนาญของผู้ผลิตและแรงงานรับจ้าง รวมกลุ่มผลิตด้วยการวางแผนการผลิตและตกลงราคาาร่วมกัน การคมนาคมที่สะดวก มีสาธารณูปโภคเอื้ออำนวย ส่วนปังจ๊ยที่เป็นอุปสรรคมีเพียงเล็กน้อย คือ การลงทุนครั้งแรกสูง การแข่งขันกับโรงงานขนาดใหญ่ และปัญหาต่อสุขภาพอนามัยเกี่ยวกับกลิ่นเหม็นของกาวและเสียงดังจากเครื่องเจียรระไน

ผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจจากการผลิตรองเท้า ด้านอาชีพหลักเปลี่ยนจากทำนาเป็นการผลิตรองเท้าแทน ด้านการถือครองที่ดิน มีการซื้อที่ดินเพิ่มขึ้นเฉลี่ย 21-30 ไร่ด้านรายได้ เฉลี่ยสำหรับผู้ผลิตรองเท้าประมาณปีละ 456,000 บาท แรงงานรับจ้างปีละ 48,000- 60,000 บาท พ่อค้าคนกลางปีละ 408,000 บาท ส่วนรายจ่าย คือ ผู้ผลิตรองเท้าเฉลี่ยปีละ 264,000 บาท แรงงานรับจ้างปีละ 8,400 บาท และพ่อค้าคนกลางปีละ 60,000 บาท ด้านการกู้ยืมและหนี้สิน ผู้ผลิตรองเท้าและพ่อค้าคนกลางไม่มีหนี้สิน แต่กลุ่มแรงงานรับจ้างยังคงมีหนี้สินด้านทรัพย์สินภายในครัวเรือน มีการแข่งขันสะสมเครื่องใช้ไฟฟ้าและยานพาหนะ ด้านที่อยู่อาศัยได้ปรับปรุงบ้านเรือนเป็นรูปทรงทันสมัยขึ้น ส่วนผลกระทบและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม พบว่าด้านการศึกษา สมาชิกในครัวเรือนผู้ผลิตรองเท้าและแรงงานรับจ้างส่วนใหญ่จบระดับมัธยมศึกษาและระดับอุดมศึกษามากขึ้น ด้านสาธารณสุข เปลี่ยนมารักษาโรคกับแพทย์แผนปัจจุบันแทน ด้านกิจกรรมการพัฒนาชุมชน มีเวลาร่วมกิจกรรมน้อยลงแต่ช่วยเหลือในรูปแบบเงินบริจาค และด้านศาสนา ความเชื่อ และประเพณี ยังคงสืบทอดต่อกันมาเช่นอดีต

จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้เสนอไว้ทั้งหมด 13 เรื่อง ผู้วิจัยได้ใช้เป็นแนวทางประกอบในการศึกษาวิจัยเรื่องการประกอบอาชีพการค้าตัดเย็บกระเป๋าของชาวบ้านคอนสวรรค์ และบ้านคอนหวาย ตำบลคงสิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ เฉพาะประเด็นพัฒนาการและ

กระบวนการตัดเย็บกระเป๋า จำนวน 4 เรื่อง ได้แก่ แนวทางการพัฒนาช่างเย็บระโนเพชร(เทียม) บ้านสร้างมิ่ง (2531) การเย็บระโนพลอยกับการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจของชาวบ้าน ยาสีสุราช (2534) การเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของหมู่บ้านจากการประกอบอาชีพ เย็บระโนเพชรรัสเซียบ้านคอนหัน (2535) และเรื่องการประกอบอาชีพทำเครื่องเงิน “ประเทียม” บ้านเขวาสินรินทร์ (2537) ส่วนประเด็นผลกระทบต่อชุมชนบ้านคอนสวรรค์ ในด้านสังคมและ เศรษฐกิจ ใช้ผลการศึกษาวิจัยทั้ง 13 เรื่อง เป็นแนวทางการศึกษาและวิเคราะห์ในตอนสุดท้าย

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY